

АНТОН ПАННЕКУК

МАРКСІЗМ I ДАРВІНІЗМ

З англійського переклад
М. Дурдела

ЦІНА 20 ЦЕНТІВ

НАКЛАДОМ "УКР. РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ"
Вінніпег, Ман.
1920.

АНТОН ПАННЕКУК

МАРКСІЗМ І ДАРВІНІЗМ

З англійського переклав
М. Дурдела

ЗБІРКА
ІВАНА ЛУЧКОВА

ЦІНА 20 ЦЕНТІВ

НАКЛАДОМ "УКР. РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ"
Вінніпег, Ман.
1920.

ВСТУП

Марксизм і Дарвінізм є двома найголовнішими теоріями в цілім обсягу людського знання.

Можна би тут ще зачислити теорію Канта-Ляпляса про еволюцію землі і всіх небесних тіл, можна би також вчислити теорію про рух небесних тіл розвинену Коперніком, Кеплером і Галілеєм — але все таки між тими чотирма теоріями для людської суспільности більшу вагу мають дві перші, то є, Марксизм і Дарвінізм.

Копернік, Кеплер, Галілей і інші вчені астрономи вияснили відносини кулі земської до всіх інших небесних тіл, до місяця, сонця, зізд, планет і т. д. На основі математичних обчислень, які виключають всякий сумнів, они певними числами означили величину, час обороту і віддалене одних небесних тіл від других і в той спосіб зробили кінець тій плутанині, яка мала місце в поглядах людей на всесвіт.

Опираючи ся на відкриття тих вчених астрономів, Кант і Ляпляс в 18 століттю відкрили тайну повстання нашої землі.

Після їх теорії, з хаосу, силою притягання і відпихання фізичних тіл, повсталала одна збита огненна маса, яка опісля, в наслідок безнастанного обороту довкола своєї осі, прибрала форму перстень; той перстень розбив ся на безчисленні малі кулі, з яких менші кружать довкруги більших, разом з ними довкруги ще більших, і так в безконечність. Межи тими огненними кулями була і наша земля. Она застигала чимраз більше під впливом атмосфери і остигла до тої степені, що на ній повстали різні організми, рослини, мохи, одноклітинкові животини, — опісля звірята, а вкінці люди.

На питанє “В який спосіб повстали ті всі роди рослин і звірят”, і на питанє “звідки взяв ся чоловік” — відповідає Дарвін в 19. століттю. Він виказує, що всі ті роди рослин і звірят повстали дорогою розвою з одного рода рослин, з одного

рода звірят. Чоловік також розвивався від низших сотворінь, від звірят і по всякій правдоподібності, безпосередніми предками чоловіка були малпи.

Ще треба розслідувати, яким законам підлягає чоловік в його суспільнім розвитку. Сего діла доконав **Маркс**. "**Боротьба клас**" — ось що є в основі всякої форми людської суспільности, і в основі всякого громадянського перевороту. На тім і ґрунтується Комунізм — то є, порядковане громадянським добром одною класою, яка й витворює все добро, іменно класою робітничою.

Але читач самий має нагоду також і в сій книжочці заізнати ся докладнійше з Марксізмом, так як і з Дарвінізмом.

Ще додаю коротеньку житєпись Маркса і Дарвіна.

Карло Маркс родився 5. мая 1818. р. в Німеччині в містечку Трев (Treves) в ренській провінції. Батько його був адвокатом. Карло по скінченню гімназії студіював право, історію і філософію. В Берліні він був в тісній звязи з кружком німецьких радикалів. По скінченню університету, він видавав часопись в радикальній дусі. Пізнійше, через переслідуване властями, Маркс виїхав до Парижа 1844. р. Там зішов ся він з Енгельсом, який від того часу був найбільшим приятелем Маркса. З Парижа Маркс мусів виїхати на домагане французьких властей. Він удався до Лондону (в 1849. р.) і там перебував до смерті; Карло Маркс вмер в 1883. р.

Карло Роберт Дарвін родився 12 лютого 1809 р. в Англії. На університеті студіював медицину і геологію. По скінченню університету він багато подорожував майже в всіх п'яти частях світа. В той спосіб мав він можливість заізнати ся з рослинами і звірятами всіх підсонів і всіх країв, а се послужило йому в його дослідах.

Дарвін помер в Англії 1882. р.

Перекладчик.

МАРКСІЗМ І ДАРВІНІЗМ.

I. Дарвінізм.

Мабуть ніхто не мав більшого впливу на людський ум в другій половині девятнадцятого віку, як двох учених, — **Маркс і Дарвін**. Їх наука зреволюціонізувала погляди людей на весь світ. Через десятки літ їх імена переходили з уст до уст, а їх наука стала ся осередною точкою того інтелектуального бою, який товаришить класовій боротьбі нашого часу.

Научна вага Дарвінізму і Марксізму полягає на тім, що вони розвивають теорію еволюції: Дарвінізм на поли органічного світа, світа живих сотворінь, а Марксізм на поли соціального життя. Однак ся теорія еволюції не була новою; (в понятє “еволюції” Дарвіна і Маркса є включена “катастрофа”, або по нашому “революція”, — прим. перекл.), она мала прихильників ще перед Дарвіном і Марксом; філософ Гегель зробив її осередною точкою своєї філософії. Тому являє ся конечністю розглянути, чим властиво заслужив ся Дарвін і Маркс на поли своїх дослідів.

Теорія про розвиток одної рослини з другої, одного звіряти з другого, була вже звісна на початку девятнадцятого столітя. Перед тим на питанє: “Звідки взяли ся ті сотки тисяч ріжнородних рослин і звірят, які ми бачимо”? — відповідали: “В часі твореня бог сотворив їх, кождий рід з окрема”. Ся примітивна теорія була в згоді з досвідом, який мали наші предки, і з переданєм найдавніших віків. Се переданє говорило, що всі звісні рослини і звірята весь час були такі самі. В тодішній науці сей “досвід” так був означений: “Всі роди рослин і звірів є незмінні, бо родичі передають дітям свої прикмети”.

А однак скоро знайдено серед рослин і звірів деякі прикмети, які змусили дослідників змінити дещо свій погляд на сю справу. Рослини і звірята так гарно дали ся уложити в

одну систему, яку вперше винайшов шведський учений Лінней. На основі його системи, всі звірята є поділені на п'ять головних громад, ті громади поділені на кляси, кляси на ряди, ряди на племена, племена на фамілії, а кожна з фамілій обнімає кілька родів. Чим більше схожих прикмет мають звірята, тим ближше стоять вони одні до других в тій системі Ліннея, і тим менша є група до якої вони зачисляються. Всі звірята, що належать до громади ссавців (названі так тому, що молоденькі звірятка ссуть корм з грудий своїх материй — прим. пер.), мають такі самі загальні прикмети в будові тіла. Травоїди і мясоїди і малпи — вони з окрема належать до інших рядів на основі різниці в їх кормі. Медведі, пси і коти, які є драпіжними звірятами, мають багато спільних прикмет в будові свого тіла, яких не мають коні або малпи. Схожість одних на других ще більш очевидна, коли ми розглянемо різнородности звірят тої самої фамілії; кіт, тигр і лев нагадують себе в многих зглядах, (всі вони належать до тої самої фамілії в системі Ліннея), в яких вони рівночасно ріжняються від псів і медведів.

Коли ми лишимо клясу ссавців а перейдемо до інших кляс, прим. до риб і птахів, тут ми знайдемо більші різниці, як межі другими клясами. А однак і межі ними є подібність в будові тіла: в них є ще кістяк і нервовий систем. Ті прикмети зникають доперва тоді, коли ми лишимо сю громаду, яка обнімає всіх хребтовців (названих так тому, що всі вони мають хребет — прим. пер.), а перейдемо до іншої громади, що обнімає звірята без хребта, так зв. “м'яких” звірят.

В той спосіб весь звіринний сьвіт може бути поділений на громади, а громади на ще менші части. Колиб кождий рід звірят був сотворений незалежно один від другого, то такий поділ був би неможливий. Тоді не було би причини, чому ссавці не можуть мати шість клів. Отже, що такий поділ на громади, кляси і т. д. є можливий, нам випадало би припустити, що в часі творення бог прийняв систему Ліннея як плян свого творення. Однак на щастє ми маємо інший спосіб пояснюваня того всего. Іменно, подібність в будові

тіла може бути вислідом споріднення. На основі того погляду подібність прикмет звірят вказує нам, в яким степені вони з собою споріднені; так само, як подібність братів до сестер є доказом їх близького споріднення. **Отже всі роди звірят не були сотворені кожний з окрема, але виродилися одні з других.** Вони творять дерево, яке зачинає ся одним пнем, опісля розвиває ся, а тоненькі галузочки дерева, то теперішні роди. Всі фамілії котів виводять ся від одного примітивного кота, який разом з примітивним псом і медведем походять від якогось одного примітивного драпіжного звіряти. Примітивне драпіжне і копитне звіря, і примітивна малпа — походять від якогось примітивного ссавця і т. д.

Ся теорія походження ще перед Дарвіном була голошена Лямарком і Ж. Гілейром. Однак тоді вона не знайшла ширшого попертя. Ті вчені натуралісти не могли доказати правдивости своєї теорії, і тому вона лишила ся лиш гіпотезою, т. є. лиш припущенем. Однак коли появил ся Дарвін з своєю книжкою про “Повстанє родів” — яка була неначе громом з ясного неба — Дарвінова теорія про еволюцію була принята сейчас, бо вона була поперта незбитими доказами. Відтоді теорія про еволюцію завсїгди злучена з іменем Дарвіна. Чому се так?

В части стало ся се тому, що досьвід вчених назбирав багато матеріялу, який служить до попертя сеї теорії. Знайдено звірята, які не могли бути зачислені до жадних з існуючих кляс, як приміром, яйцеві ссавці (т. є. звірята, які несуть яйця і кормлять дітий грудьми), риби з легкими і безхребетні звірята. Теорія про походженє родів пояснювала се в той спосіб, що ті нововинайдені роди звірят є останками переходового періоду помежи головними групами. Також викопано з глибини землі багато останків звірят, які виглядали зовсім инакше, чим наші звірята. Се було доказом, що примітивні (первісні) звірята виглядали зовсім инакше, а теперішні звірята розвинули ся від них поступенно. Опісля винайдено теорію про комірки, яка твердить, що кожда ростица, кожде звіря складає ся з міліонів маленьких комірок, та що вони розвинули ся з одної комірки

через безнастанний поділ. Коли осягнено сей степень в науці, тоді тверджене, що найвисше розвинений організм повстав з найнизшого, який мав лиш одну комірку, — се тверджене зовсім вже не було дивне.

А однак всі ті досліді не могли ще піднести сеї теорії до незбито доказаної правди. Найкращий доказ правдивости сеї теорії ми мали би тоді, коли би таки перед нашими очима відбулась переміна одного звірячого роду в другий, так щоби ми могли самі переконатися. Се видалось неможливим. Як отже можливо доказати, що дійсно одні форми звірят переміняють ся в другі? Се можна зробити тоді, коли винайде ся причину, ту силу, що спричиняє таку переміну. Се зробив Дарвін. Дарвін відкрив механізм розвою звірят і доказав, що при відповідних обставинах одні роди звірят розвинуть ся в інші роди. Про сей механізм ми скажемо дещо більше.

Головною основою того механізму є **передача**; родичі передають свої прикмети дітям, однак рівночасно діти ріжняться від своїх родичів під деяким зглядом, і так само діти ріжняться ся межи собою. Тому то звірята того самого рода не є всі схожі на себе, і ріжняться ся від своїх предків. Без того т. зв. відношення не можливо було би розвинути ся одному родови з другого. Отже до повстання нового роду звірят є потрібне лиш чимраз більше відклонене від свого попередного преобраза (типу) і щоби се відклонене поступало в тім самім напрямі так довго, доки воно не є так велике, що нове звіря вже зовсім неподібне до того, з якого воно розвинуло ся. Але де є та сила, яка спричинювала би чимраз то більше відклонене в тім самім напрямі?

Лямарк твердив, що сею силою є уживане і **вправа** деяких органів, що в наслідок частого уживання даних органів вони стають ся чимраз більше совершенними. Так як мускули в наших ногах стають ся сильнішими, коли ми багато бігаємо, так само лев придбав собі свої могучі лапи, а заяць свої скорі ноги. В той самий спосіб жирафа придбала собі довгу шию, бо вона все натягала її, щоби дістати листе з дерев яким вона живила ся, і так з звіряти з короткою

шиєю стала ся жирафа з довжезною шиєю.

Для многих людей се пояснене не було достаточне, і воно справді не пояснювало чому, приміром, жаба має мати зелений кольор, який є для неї добрим средством охорони.

Щоби розв'язати сю задачу, Дарвін звернув ся на инший шлях людського досьвіду.

Скотар і огородник є в силі виплекати нові раси зьвірят і нові роди ростин. Коли огородник хоче діждати ся якоїсь ростини з широким цвѣтом, то все, що йому треба зробити є — нищити ростини з малим цвѣтом ще заки они дозрівають, а задержати ті, що мають широкий цвѣт. Коли він робить се через кілька років, цвѣт буде чимраз ширший, бо кожде нове покоління нагадує своїх предків, а наш огородник, вибираючи завсїгди ростини з найбільшим цвѣтом, вкінци діжде ся ростин з дуже богатим цвѣтом. Таким поступованєм, часом плянованим а часом мимовільним, многи люди виплекали багато рас домашних зьвірят, які ріжнять ся від свого типу більше, ніж дикі зьвірята від свого.

Коли би ми зажадали від скотара, щоби він з зьвіряти з короткою шиєю виплекав зьвіря з довгою шиєю — то се не було би для него неможливим. Він мусїв би вибрати ті зьвірята, які мають дещо довші шиї, парувати їх, опісля убивати молоденьких з короткими шиями, і знова парувати тих з довгими шиями. Колиб він поступав так довший час і робив се з кількома поколіннями — то вислід був би сей, що шия тих зьвірят була би щораз то довша і вкінци ми мали би перед собою зьвіря, що нагадувало би нам жирафу.

Такий вислід одержує ся тому, що до сего уживає ся волі, яка прямує до певно означеної ціли, іменно, она вибирає відповідні зьвірята на се, щоби з них виплекати бажаний рід. Але в природі нема такої означеної волі, і всі збоченя від первісного типу направляють ся знова через пароване, тому є неможливим для зьвіряти віддаляти ся від свого родича і то в тім самім напрямі, так довго, доки з него не виродить ся зовсім новий рід зьвірят. Отже питане є, де є та сила в природі, що вибирає зьвірят так, як се робить скотар.

Дарвін довго застановляв ся над розв'язкою сего пита-

ня і остаточно знайшов її в “боротьбі за існуванє”. Ся теорія про “боротьбу за існуванє” є відбиткою продуктивної системи того часу, в яким жив Дарвін; бо се була капіталістична конкуренційна боротьба, яка послужила йому за образ, після якого він описав боротьбу за існуванє, яка не є виключною заслугою Дарвіна. Він дійшов до неї через читанє творів економіста Мальтуса. Мальтус старав ся виказати, що в нашім буржуазнім сьвіті панує длятого така нужда, голод і спустошенє, що людність зростає далеко скорше, ніж средства удержаня. Нема досить поживи для всіх і через те люди одні з другими мусять бороти ся за хліб і в тій боротьбі багато людей гине. На основі сеї теорії капіталістична конкуренція і існуюча нужда були оправдані (з буржуазної точки погляду), як вислід неминучого закона природи. В описі свого власного житя Дарвін заявляє, що се була книжка Мальтуса, яка навела його на шлях “боротьби за існуванє”.

“В жовтни 1830 р., то є пятайцять місяців після того, як я зачав свої плянові досліди (пише Дарвін), случайно взяв ся я читати, оттак для розривки, книжку Мальтуса про населенє; а що я мав вже досить приготованя до сего, щоби як слід зрозуміти боротьбу за існуванє, яка всюди веде ся (сим приготованєм були мої студії звичаїв і прикмет зьвірят і ростин), я сейчас впав на думку, що в тій боротьбі за існуванє серед ростинного і зьвіринного сьвіта, всі зьвірята і рости, які краще приготовані до боротьби, остають при житю, а другі гинуть. Вислідом сего є — повстане нових родів. Ось тут вкінци я знайшов теорію, на основі якої я міг продовжати свою роботу”.

Правдою є, що зьвірята родять ся в більшім числі, чим існуючі запаси поживи позволяють на їх виживленє. Нема виїмків до сего правила, що всі орґанічні (живі) ества змагають до так шалено скорого зросту, що наша земля була би вкоротці покрита нащадками одної пари, коли би тих нащадків не нищено. І власне з тої причини мусить наступати боротьба за існуванє. Кождє зьвіря, що хоче задержатись при житю, стараєсь здобути для себе як найлучшу поживу і все має ся на бачности, щоби інші зьвірі його не пожерли.

При помочи своїх питомих прикмет і оружя оно веде боротьбу зі всім ворожим йому сьвітом, з зьвірятами, з голодом, з задухою, з жаждою, з водою і з іншими природними небезпеками, які можуть загрожувати його життю. А передовсім оно веде боротьбу з зьвірятами свого власного роду, які живуть в той самий спосіб, мають ті самі прикмети, уживають того самого оружя і живлять ся такою самою поживою. Ся боротьба не є безпосередною; заяць не бореть ся безпосередно з другим заяцем, ані лев із львом — хіба що се боротьба за самицю — але все таки є се боротьба за істноване, се перегони, конкуренція. Не можуть всі дожити пізнього віку; переважна часть гине а лиш ті, які є побідниками в перегонах, остають ся. Отже, котрі з них призначені бути побідниками в перегонах? Очевидно, що ті, які через свої питомі прикмети, через відповідну будову свого тіла є найдібнійші до сего, щоби знайти для себе поживу і щоби оборонити ся перед ворогом; іншими словами, **остануть ся при життю ті, які найкраще відповідають існуючим обставинам.**

“Тому, що родить ся більше, чим може остатись при життю, боротьба за істноване все мусить зачинати ся на ново і побідником буде те сотворіне, яке більш спосібне до боротьби; а що ті спосібности переходять на нові покоління — так отже в той спосіб сама природа робить вибір і нове покоління появить ся з зовсім зміненими прикметами”.

Тут маємо друге пояснене походження жирафи. Коли в декотрих місцях не росте трава, там зьвірята мусять живити ся листем з дерев, і всі ті зьвірята, яких шиї є за короткі, щоби сягнути за тим листем, мусять згинуті. В той спосіб сама природа робить вибір, і в тім случаю вибирає тих, які мають довгі шиї. В протиставленю до плянового добору, який робить скотар, Дарвін називає той процес в природі **“природним добром”**.

Сей процес з конечности мусить видати нові роди. Тому, що за багато плодить ся животин якогось одного роду, значить більше, як існуючий запас поживи може вижити, — они вічно старають ся заняти ширший шмат землі. В ціли здобути поживи ті, що живуть в лісі, виходять на поля;

ті, що живуть на землі, йдуть в воду, а ті, що живуть на полях, драпають ся на дерева. Серед тих змінених житєвих обставин, зміна вигляду животин є конечна. Ті ріжнородности показують ся чимраз більше і остаточно з старих родів розвивають ся нові. Вислідом сего безнастанного розвитку нових родів з старих є ті тисячі ріжних зьвірят, які з своєї сторони ще дальше змінюють ся.

Підчас коли теорія Дарвіна пояснює походжене зьвірят, їх переміну і повстане з примітивних животин, рівночасно она пояснює сю чудову гармонію в природі. Передше ся чудова гармонія могла бути пояснена лиш “розумним доглядом бога”. Але тепер се природне явище є зовсім зрозуміле. Бо ся гармонія є нічо иншого, як приноровлене ся до средств житя. Кожде зьвіря і кожда ростина приноровлює ся до існуючих житєвих обставин, бо ті, яких будова тіла не надає ся до існуючих обставин, гинуть в боротьбі за істноване. Зелена жаба, що походить від бурої жаби, мусить задержати свою барву, бо всі ті жаби, які відклоняють ся дещо від зеленої барви, падають жертвами ворогів, які їх скоро находять, або гинуть з голоду, бо їм неможливо знайти поживи.

В той спосіб Дарвін перший пояснив нам, як нові роди безнастанно розвивають ся з давних. Теорія походження, яка до того часу була лиш припущенем на пояснене деяких явищ, котрих не можливо було пояснити в инший спосіб, — тепер набрала ся певности, яку можна доказати при помочи певних даних. Се власне причина, чому ся теорія здобула собі перше місце в научній дискусії і звернула на себе загальну увагу.

II. Марксизм.

Коли ми звернемо свою увагу на Марксизм, то побачимо в него велику схожість з Дарвінізмом. Так само, як з Дарвіном, заслуга Маркса є в тім, що він відкрив ту силу, що спричинює суспільний розвиток. Він не потребував доказувати, що такий розвиток відбуває ся; всі знали, що від найдавніших часів нові форми суспільного устрою заступали старі, але не була звісна причина і ціль того розвитку.

В своїй теорії Маркс зачинає від сих переворотів, що відбували ся перед його очима. Всі знали, що велика політична революція, яка дала Європі певний напрям, то є французька революція, була боротьбою за власть, яку вела буржуазія проти шляхти і короля. По сій боротьбі повстали нові класові боротьби. В Англії політичну боротьбу вели капіталісти-фабрикати з властителями великих земельних посілощій; рівночасно робітнича класа повстала проти буржуазії. Які се були класи? В чім ріжнила ся одна від другої? **Маркс доказав, що класові ріжниці були викликані ріжницею заняття, яке кожда з тих клас мала в витворчій (продуктивній) процесі.** Класи мають свій початок в продуктивній процесі і се є власне продуктивний процес, який каже, хто до якої класи належить. Продукція є нічо инше, як лише процес суспільної праці, при помочи якої люди здобувають собі средства удержання. Нічо инше, лише продукція матеріяльних средств життя буде формою суспільности і дає напрям політичній і суспільній боротьбі.

Спосіб продукції безнастанно змінював ся з ходом часу. Звідкіля-ж взяла ся ся зміна? Спосіб праці і відносини одної класи до другої залежить від знарядів, при помочи яких люди працюють; від розвитку техніки і взагалі від средств продукції. Тому, що в середних віках люди уживали дуже простих знарядів, они мали в тім часі мало розвинений промисл і февдалізм; а тепер люди роблять на великих машинах і ми маємо капіталізм; се є власне причиною, чому в тім ча-

сі февдальна шляхта і дрібна буржуазія були дві найголовніші кляси, підчас коли тепер тими клясами є буржуазія і пролетаріят.

Отже головною причиною, головною силою в розвитку суспільности є якраз розвиток знарядів, якими люди послу-гують ся при праці. Очевидна річ, що люди старають ся чимраз більше удосконалити ті знаряди так, щоби їм було лекше працювати і щоби праця була видатнійша, а практика, яку они набирають уживаючи тих знарядів, провадить до дальшого їх удосконалення. Відповідно до розвитку техніки в продукції розвивають ся також форми суспільної праці. А се провадить до нового укладу кляс, до нових суспільних інституцій і до твореня нових кляс. Рівночасно повстає соціяльна, т. є. політична боротьба. Ті кляси, що мали власть в часі старого способу продукції, старають ся за всяку ціну задержати старі інституції, підчас коли нові кляси намагають ся ввести в жите нові способи витвору; повстає боротьба кляси поневоленої проти кляси пануючої і кляса поневолена, коли відносить побіду над клясою пануючою, тим самим пробиває шлях для дальшого свобідного розвитку техніки.

Так отже теорія Маркса відкрила силу і механізм суспільного розвитку. Ся теорія доказує, що історія не є нічо нерегулярного, та що різні суспільні форми не є вислідом якогось случаю, але що в ній є певний розвиток в данім напрямі. Ся теорія доказує також, що розвиток суспільности не кінчить ся теперішною формою товариського житя, але буде дальше розвивати ся, тому, що техніка розвиває ся.

В той спосіб досліди Дарвіна і Маркса, одного на полі органічного сьвіта, а другого на полі людського суспільного житя, здобули для теорії про розвиток (еволюцію) місце серед позитивних наук. Через те зробили они сю теорію приступну для мас, як основну засаду соціяльного і біольогічного (суспільного і індивідуального) розвитку.

III. Марксизм і класова боротьба.

Підчас коли правдою є, що кожда теорія мусить мати високу научну вагу, щоби она могла мати все вплив на людський ум, так се не є вже досить. Часто буває що якась теорія, помимо сего, що є она дуже важною в науці, з виїмком кількох вчених, она не має ширшого заінтересованя. Так стало ся з теорією тяготи Ньютона. Ся теорія є основою науки астрономії. Лише завдяки сій теорії ми знаємо дещо про небесні тіла і можемо предсказати появу якоїсь планети. А однак коли появилася теорія тяготи Ньютона, то лише кількох англійських вчених її попірали. Широкі маси зовсім не звертали на неї уваги. Маси запізнали ся з сею теорією аж пів столітя пізнійше, коли Вольтер написав про неї популярну книжочку.

В сїм нема нічого дивного. Наука стала власністю групи учених, і її розвиток залежить від сеї групи, так само, як спосіб топлення залізної руди розбирає група вчених хеміків. Лише те, що може бути уживане всіми людьми, що кождий вважає за конечно потрібне до життя — може знайти собі прихильників серед широких мас. Отже коли ми бачимо, що до якоїсь научної теорії прихилиються ся з запалом робочі маси — то діє ся се тільки тому, що ся теорія служить їм оружем в класовій боротьбі. Бо в класовій боротьбі беруть участь майже всі люди.

Коли би економічна наука Маркса не мала жадного приміненя в нинішній класовій боротьбі, то з певністю лише кількох вчених економістів тратили би час на студіюваню творів Маркса, а більше ніхто. Але тому, що Марксизм служить пролетаріатови як оруже в його боротьбі проти капіталізму, коло сеї теорії веде ся завзята боротьба також серед широких мас. Тому імя Маркса з одної сторони шанує ся міліонами пролетаріату, який навіть небогато знає про Марксизм, а з другої сторони тисячі Маркса ненавидять, хоч не мають зовсім понятя про його науку. Завдяки тій важній ро-

лі, яку Марксизм відіграє в класовій боротьбі, його пильно студіюють широкі маси робітництва і стають його прихильниками.

Пролетарська класова боротьба існувала ще перед Марксом, бо вона є плодом капіталістичного визиску. Зовсім природною річчю було, що робітники, яких визискувано, бажали іншого суспільного ладу в якому всякий визиск був би знесений. Однак в них кінчило ся на мріях і бажаннях. Вони не були певні, чи новий лад можливий і чи він прийде. Маркс дав теоретичний підклад для робітничого руху і для соціалізму. Його соціальна теорія виказує, що суспільні форми є в безнастанній переміні, та що капіталізм є лиш тимчасовою формою. Його студії капіталізму виказують, що **завдяки безнастанному розвитку і удосконаленню техніки, капіталізм з конечности мусить уступити місце соціалізови.** Сей новий порядок може бути заведений лише пролетаріатом через боротьбу з капіталістами, яких інтересом є задержати стару систему продукції. Отже соціалізм є вислідом і ціллю пролетарської класової боротьби.

Завдяки Марксови, пролетарська класова боротьба прибрала цілком іншу форму. Марксизм став ся оружем в пролетарських руках, на місце неозначених надій, він вибрав певно означену ціль; вказуючи на соціальний розвій, він додав сили пролетарській боротьбі і рівночасно дав основу під будову успішної тактики і програми. Лише при помочи Марксизму робітники можуть доказати, що капіталізм мусить зникнути, та що перемога пролетаріату неминуха. Також Марксизм зробив кінець старим утопійним поглядам, після яких соціалізм мав бути введений в жите при помочи розуму і доброї волі кількох розсудних одиниць; так, начеб соціалізм був вислідом нашого бажання справедливости і морали; начеб предметом наших змагань було утворити непомильне і совершенно суспільство! Ні. Справедливість і мораль змінюють ся рівночасно зі зміною способу продукції, і кожда класова інакше розуміє ту справедливість і мораль. Соціалізм може бути введений в жите лише тою класою, якої інтерес лежить в соціалізмі; і тут не розходить ся о сотворене совер-

---

шенного суспільства, але о зміну способу продукції на висший ступінь, себто, зміну капіталістичного способу продукції на соціалістичний.

Тому, що теорія Маркса про суспільний розвій є конечною потрібна для пролетаріату в його класовій боротьбі — пролетаріат робить сю теорію частию свого власного організму; она володіє його умом, чувством, його поглядом на все-світ. З огляду на се, що Марксизм є теорією соціального розвитку, в якого осередку ми стоїмо — тому Марксизм стався осередною точкою великого умового бою, який товаришить економічній революції нашого часу.

IV. Дарвінізм і класова боротьба.

Всі годять ся з тим, що Марксизм завдячує своє видне і важне становище тій роли, яку він відіграє в класовій боротьбі. З Дарвінізмом, на перший погляд, річ має ся инакше, бо Дарвінізм має до діла з новою научною правдою, яка має на цілі повалити релігійні пересуди і темноту. А однак при докладнійшій розгляді побачимо, що Дарвінізм мусів йти тою самою дорогою, що Марксизм. Дарвінізм не є якоюсь абстрактною теорією, яку научний сьвіт прийняв, коли переконав ся, що она правдива. Наоборот, сейчас по її появі она мала горячих прихильників і завзятих ворогів; імя Дарвіна, так як Маркса, було шановане тими, що розуміли його теорію, і були ненависне для тих, які нічого більше про него не знали, як лише те, що він мав твердити, “що чоловік походить від малпи”; ті люди з певністю не були здібні з научної точки погляду судити про правдивість, або неправдивість теорії Дарвіна. Отже Дарвінізм також грав ролю в класовій боротьбі, і лише завдяки тій роли він розширив ся по цілім сьвіті і здобув собі горячих прихильників та заїлих противників.

Дарвінізм спершу служив оружем в руках буржуазії (міщанства) в її боротьбі проти февдальних клас, то є, проти шляхти, упривілеюваного попівства і дідичів. Очевидно, се була зовсім инша боротьба, як та боротьба, яку тепер веде пролетаріят. Буржуазія не була класом поневоленою, яка стреміла би до знесеня визиску. Ні. Буржуазія хотіла позбути ся старих пануючих клас, які стояли їй на дорозі. Буржуазія сама хотіла панувати, опираючи своє жаданє на тім, що она була найважнішою класом, проводирем в індустрії. Яким аргументом могла відповісти буржуазії стара клас, що стала ся в тім часі непотрібним паразитом? Она опирала ся на традиції, на своїх стародавніх правах, що мали походити від бога. Се були її стовпи. При помочи релігії попи держали широкі маси в поневоленю і на-

строювали їх ворожо супроти міщанства.

Тому се було в інтересі буржуазії підкопати ті “божі права” старих володарів. Природничі науки стали ся оружем в боротьбі проти віри і традиції; буржуазія боролася уживаючи собі до помочи науки і ново-відкритих законів природи. Коли би нові відкриття могли доказати, що наука попів є фалшива, тоді попівський “божий” авторитет розпав би ся на порошок, і “божі права”, якими тішила ся февдальна кляса, були би знищені. Розуміє ся, що февдальна кляса була повалена не лише наукою, бо власть може бути повалена лише власттю; але умова зброя стає ся фізичною зброєю; якраз з тої причини буржуазія привязувала таку вагу до природничих наук.

Дарвінізм появив ся якраз в пору; теорія Дарвіна про походжене чоловіка від звіряти знищила основу християнської догми. Тому буржуазія з великим запалом прийняла Дарвінізм сейчас по його появі.

Зовсім инакше було в Англії. Тут знова ми бачимо, яку важну роль грав Дарвінізм в клясовій боротьбі. В Англії буржуазія вже була пануючою клясою через кілька століть, і тому масово она не потребувала атакувати або нищити релігію. А тому й теорія Дарвіна не мала такого впливу в Англії, хоч Англіїці були дуже добре з нею запізнані; она остала ся научною теорією без значного практичного впливу. Сам Дарвін не задивляв ся инакше на свою теорію; він бояв ся, що она може потрясти релігійними пересудами того часу, і тому свідомо обминав її приноровлене до людей. Пізнійше, як се зробили вже другі, тоді і Дарвін заговорив про походжене чоловіка від низшого звіряти. В листі до Гекля він нарікає, що його теорія мусить поборювати так багато пересудів, та що з тої причини він не сподіє ся ще за життя бачити її успіх в тій боротьбі.

Але в Німеччині справа мала ся зовсім инакше і Гекель відповів Дарвінови, що його теорія найшла в Німеччині гаряче привитане. Зложило ся так, що якраз в часі появи теорії Дарвіна німецька буржуазія приготувляла ся до нового атак на абсолютизм і шляхту. Вільнодумна буржу-

азія була під проводом інтелігенції. Ернест Гекель, великий вчений, ще з більшою відвагою написав книжку п. з. “Природне Творенє”, в якій він, на основі теорії Дарвіна, зробив далекосяглі заключеня. Тому Дарвінізм з одної сторони стрінув горячий привіт в ліберальній буржуазії, а з другої сторони ворожнечу реакціонерів.

Така сама боротьба мала місце також в інших європейських краях. Всюди поступова буржуазія мусіла вести боротьбу з реакційними темними силами. Ті реакціонери з помочю релігії держали в руках всю власть. Серед таких обставин навіть наука дискусія вела ся з запалом, який звичайно товаришить лише клясовій боротьбі. Книжки, які обронувають, або опрокидують Дарвіна, мають характер суспільної полеміки, помимо сего, що їх писали дослідники законів природи.

Боротьба, яку вела буржуазія проти февдалізму не була допроваджена до кінця. Се стало ся вчасти тому, що всюди появляв ся соціалістичний пролетаріят, який загрожував всім пануючим, включаючи сюди і буржуазію. Ліберальна буржуазія вже жалувала свого кроку а реакційні елементи підносили ся чимраз то більше в гору. Попередний запал в поборюваню релігії щез зовсім, і хоч ліберали та реакціонери дальше ворогували межі собою, то в дійсности они чимраз більше до себе наближались. Заінтересованє, яке передше мала ліберальна буржуазія в природничих науках, тому, що они служили їй в клясовій боротьбі, тепер зовсім зникло, підчас коли всюди показували ся давні реакційні змаганя накинута масам релігію.

Погляд на природничі науки також змінив ся. Передше ліберальна буржуазія оперла на науці своє матеріалістичне пояснюванє сьвіта; в тім пояснюваню она бачила розвязку сьвітової загадки. Але тепер містицизм знова почав здобувати собі верх; все, що було пояснене, вважало ся за маловажне, а все що було окружене тайною, вважало ся великим, взнеслим, самою сутию життя. Замість попередного одушевленя наукою, прийшов скептицизм і сумнів.

Се також показало ся в становищі, яке занято зглядом

Дарвіна. “Що доказує ся теорія ” — питали декотрі. “Она лишає нерозвязаною вічну світову загадку. Звідки бере ся “передача” прикмет наслідству, звідки походить ся здібність живих сотворінь “відклонювати ся?”

Тут є та житева містична загадка, якої не розвязують механічні принципи, говорили противники Дарвінізму. Отже що лишило ся з Дарвінізму в світлі пізнійшої критики?

Розуміє ся, научні досліди поступали вперед. Розв'язка одного питання розкриває кілька нових питань, які чекають на розв'язку. Теорія Дарвіна про “передачу” була піддана широкій дискусії; те саме з теорією про “боротьбу за істнованє”. Підчас, коли багато учених боронили сю теорію, Вайсман і інші, поборювали її. Підчас, коли Дарвін прийняв лише поступенні повільні зміни, Де Вріє найшов наглі “відклоненя”, наслідком чого нові роди повстали також нагло. Се все, хоч оно зміцнювало теорію про походженє висших родів від низших, всеж таки дуже часто здавало ся, що нові відкритя заперечують теорію Дарвіна і тому кожде нове відкритє, яке стояло в якій небудь суперечности до теорії Дарвіна, реакціонери витали з великою радістю. Реакційні “вчені” твердили, що душевний елемент є конечно потрібний для розвитку всесвіта. Надприродне і містичне заняло місце Дарвінізму і та ліберальна буржуазія, що ще до недавна боролася під прапором Дарвінізму, ставала ся тепер чимраз більше реакційною.

V. Дарвінізм а Соціалізм.

Дарвінізм зробив велику прислугу буржуазії в її боротьбі з старими пануючими клясами. І тому було зовсім природною річю, що буржуазія зачала послугувати ся Дарвінізмом також в її боротьбі з пролетаріатом; не тому, що пролетаріят ворожо відносить ся до Дарвінізму, а противно, що пролетаріят приняв сю теорію за свою. Так скоро, як лиш появил ся Дарвінізм, передна сторожа пролетаріяту, соціялісти, привитали її з одушевленем, бо они бачили в Дарвінізмі потверджене і доповнене їх власної теорії. Они не операли свого соціалізму на Дарвінізмі — як то вороги соціалізму їм закидали, але відкрите Дарвіна, — що навіть в органічнім сьвітї, який на перший погляд видає ся нерухомим, є безпереривний розвій — те відкрите є потвердженем і доповненем теорії Маркса про суспільний розвиток.

А однак не було зовсім дивно, що буржуазія уживала Дарвінізму до боротьби з пролетаріатом. Коли ліберальна буржуазія атакувала реакціонерів, тоді реакціонери вказували на пролетаріят і остерігали ліберальну буржуазію, що сї напади можуть довести до цілковитого знищеня всякого авторітету.

На однім конгресі натуралістів реакційний політик і “вчений” Вірхов нападав на Дарвінізм тому, що він попереає соціалізм. “Майте ся на осторожности перед сею теорією”, говорив Вірхов до Дарвіністів, “бо ся теорія є дуже зближена до тої теорії, яка наробила тільки лиха в нашій сусідній країні”. Сей натяк на Парижську Комуни, зроблений в часі страшних переслідувань соціялістів властями, мусів мати значний вплив. Але що треба думати про “вченість” професора, який нападає на Дарвінізм лише тому, що ся теорія “небезпечна”? Сей закид зроблений Геклеви, оборонцеви Дарвінізму, буцім би він був в союзі з червоними французькими революціонерами, дуже занепоксів його. Він не хотів

мати нічого спільного з тими революціонерами. Тому сейчас по конгресі він пробує доказати, що власне теорія Дарвіна вказує на неможливість сповнення соціалістичних жадань, та що Дарвінізм і Соціалізм годять ся з собою так, “як огонь з водою.”

Перегляньмо коротко аргументи Гекля, якого головні думки появляють ся майже у всіх письменників, що оперують своєю критикою соціалізму на дарвінізмі. Соціалізм се теорія, яка твердить, що всі люди з природи є рівні, і який стремить до зрівняня всіх людей також в суспільнім життю; рівні права, рівні обовязки, рівна користь з майна, однакові утіхи — се соціалізм. Дарвінізм знова є научним доказом нерівности. Теорія походження доказує, що розвій звірят поступає в напрямі щораз то більшого поділу праці; чим більше розвинене і удосконалене звіря, тим більша є нерівність межи ним а прочими звірятами. Те саме відноситься до суспільности. Тут також є поділ праці межи клясами і чим висше ми стоїмо в суспільнім розвою, тим більші є різниці і нерівности під зглядом сили зручности і талану. Тому то теорія про походжене є “найлучшою зброєю в боротьбі проти змагань соціалістів зробити всіх людей рівними.”

Таке саме розумоване, навіть ще в більшій мірі, прикладає ся до теорії Дарвіна про “боротьбу за істноване” та про “побіду найсильнішого”. Соціалізм хоче знести конкуренцію і боротьбу за істноване. Однак Дарвінізм вчить, що ся боротьба є неминуча та що се є закон природи, який обовязує весь органічний сьвіт. Ся боротьба є не лише конечною, але она є також корисною! Она спричинює щораз більше удосконалене, а се удосконалене полягає на тім, що нездібні до життя гинуть. Лише вибрана меншість, ті, що є здібні вести конкуренцію, лишають ся при життю; величезна більшісь мусить гинути. “Богато кликаних але мало вибраних”. Боротьба за істноване кінчить ся побідою найздібніших, а слабі і нездібні гинуть. Сего можна не похваляти, так само як можна не похваляти те, що всі мусять вмерти, але факт є фактом, і його не можна ні заперечити, ні змінити. Се є розумоване Гекля.

В сім місци замітимо, що лише незначна зміна деяких

слів з попереднього аргументу служить обороною капіталізму. Дарвін говорив про побіду найздібнішого, того, хто найкраще відповідає існуючим обставинам. З огляду на те, що в боротьбі межі класами побіждали ті, що були краще зорганізовані, побідники називали себе “чуйними”, а опісля “найлучшими”. Сей вираз винайшов Герберт Спенсер. Через те, що капіталісти були побідниками на полі суспільної боротьби, їх прозвано “найлучшими”.

Гекель весь час держав ся сего погляду. В 1892 р. говорив він: “Дарвінізм, або теорія добору, є цілковито аристократичною; она основана на побіді найздібнішого. Поділ праці спричинений розвоєм продукційних інструментів, спричинює чимраз більшу ріжнородність характерів, чимраз більшу нерівність межі поодинокими особами під зглядом їх діяльності, вихованя і житєвих обставин. Чим більше розвиває ся культура, тим більша ріжниця і пропасть межі класами в суспільности. Комунізм і змаганє соціалістів до зрівнаня житєвих відносин і діяльності всіх людей, є змаганєм до приверненя варварства”.

Англійський філософ, Герберт Спенсер ще перед Дарвінізмом мав готову теорію розвою суспільности. Се була теорія буржуазного індивідуалізму, основана на боротьбі за існуванє. Пізнійше він намагав ся погодити свою теорію з Дарвінізмом. “ В звіриннім сьвітї”, говорив Спенсер, “старих, слабих і хорих нищить ся, а при житю остають ся лише сильні і здорові. Отже боротьба за існуванє очищує расу і охоронює її перед упадком. Бо як би боротьба за існуванє устала, і як би кождий був певний свого існуваня без жадної боротьби, тоді раса неодмінно мусїлаб підупадати. Поміч уділеня хорим, слабим і нездібним є причиною звиродненя (дегенерації). Єсли симпатія, якої виразом є милостиня, переступає границі, тоді она минає ся з своєю цілею; замість зменшувати, она збільшує терпіня цілих поколінь. Найкращі наслідки боротьби за існуванє можна бачити на хижих звірятах. Всі они сильні і здорові, бо они мусїли побороти безчисленні перешкоди і небезпеки, а ті, що не могли їх побороти, мусїли згинуті. Межі людьми і освоєними

домашними звірятами так часто панує слабкість і хвороба, тому, що слабих і хорих бере ся під особлившу опіку. Соціалізм, який стремить до знесення боротьби за існуванє в людськїм свїті, конечно мусить спричинити також загальний умовий і фізичний занепад”.

Се є головні аргументи тих, які уживають Дарвінізму на оборону буржуазної системи, капіталістичного ладу. На перший погляд ті аргументи видають ся дуже сильними, але помимо сего зовсім не тяжко було соціалістам опрокинути їх. В великій мірі се ті самі аргументи, яких від давна уживано проти соціалізму, вбрані в нову одіж Дарвінової термінології; і сї аргументи виказують цілковите незнанє соціалізму і капіталізму в тих, які ними воюють.

Ті, що порівнують суспільний організм із звіринним тілом забувають, що люди не ріжнять ся одні від других на стільки, на скільки ріжнять ся межі собою комірки або цілі організми, але ріжниця межі людьми полягає на степені розвитку їх здібности. В суспільности поділ праці не може йти далеко, щоби всі талани падали жертвою якогось одного найбільшого талану. Що більше, кождий хто бодай трохи розуміє соціалізм, той знає, що суспільний поділ праці буде в нїм також мати місце, та що в дійсности лише в соціалізмі можливий добрий поділ праці. Ріжниця межі робітниками, їх здібностями і занятєм не зникне; **лише ріжниця межі робітниками і визискувачами мусить зникнути зовсім.**

Підчас коли є незбитою правдою, що в боротьбі за існуванє ті звірята, що є здорові і сильні, остають ся при житю — так нічо подібного не діє ся підчас капіталістичної конкуренції. Тут побіда не залежить від здібности тих, які ведуть боротьбу, але залежить від річий, які лежать поза їх власними особами. Хоч в боротьбі дрібної буржуазії в значній мірі побіда залежить від її здібности і прикмет, але в дальшїм розвитку капіталізму побіда не залежить від особистих здібностей, але від самого капіталу. Той що має більший капітал, побє того, що має менший капітал, помимо сего, що той послідний може бути далеко здібнійший від першого. Отже не осо-

бисті прикмети, але гроші рішають, хто має віднести побіду в конкуренційній боротьбі. Коли малі капіталісти гинуть, то вони не гинуть як люди, а лише як капіталісти; вони ще не виполені з помежи живих, а лише з помежи буржуазії. Вони продовжують своє існуванє, але вже не як капіталісти. Тому, як бачимо, конкуренція в капіталістичній системі є зовсім щось іншого і має наслідки інші, як боротьба за існуванє серед звірят.

Ті люди, які гинуть, є членами зовсім іншої кляси — кляси яка не бере участи в конкуренційній боротьбі. Робітники не ведуть конкуренції з капіталістами; вони лише продають свою робочу силу капіталістам. Завдяки сему, що робітники не мають жадної приватної власности, вони не мають навіть можности зміряти ся своїми здібностями в конкуренційній боротьбі з капіталістами. Вони бідні і нужденні не тому, що по причині своєї слабости вони були побиті в конкуренційній боротьбі, але тому, що їм плачено дуже мало за їх робочу силу; се є причина, що їх діти, помимо того, що родять ся здорові і сильні гинуть тисячами, а діти богатих родичів, хоч немічні і хорі, остають ся при житю завдяки старанному плеканю і лікарській помочи. Не тому діти убогих гинуть, що вони немічні і хорі, але зовсім з іншої причини: іменно, убиває їх капіталізм, який витворює для них убійчі житеві відносини визиском, зниженем заробітної платні, безробітем, крізами, поганими мешканнями і довгими годинами праці. Капіталістичний лад є причиною смерти так великого числа сильних і здорових.

В той спосіб соціялісти доказують, що в протиставленю до сьвіта звіринного, конкуренційна боротьба межи людьми не лишає при житю найлучших і найздібнійших, але нищить багато сильних і здорових тому, що вони бідні; а богаті помимо того, що немічні і хорі, лишають ся при житю. Соціялісти доказують, що не особиста сила є рішаючим чинником в конкуренційній боротьбі, але щось, що лежить поза особою; се є іменно гроші, які рішають, хто остане ся при житю, а хто згине.

VI. Закон природи і соціальна теорія.

Фальшиві заключення що до Соціалізму, до яких прийшов Гекель і Спенсер не є жадною несподіванкою. Дарвінізм і Марксизм є дві різні теорії, з яких одна відносить ся до світа звіринного, а друга до суспільности. Одна доповнює другу в тім зміслі, що після теорії Дарвіна про еволюцію, світ звіринний розвиває ся аж до ступіня чоловіка, а опісля, то значить, коли вже з звіряти розвив ся чоловік, розвитком суспільности займає ся теорія Маркса. І коли хто небудь хоче одну теорію примінити до предмету, яким займає ся друга теорія — тоді конечно мусить прийти до фальшивих заключень.

Так оно діє ся тоді, коли на основі законів, які рядять світом звіринним, хочемо вивести закони суспільного розвою; а власне те робили буржуазні дарвіністи. Они твердили, що Дарвінізм, то є закони розвою звірят, з однаковою силою можна приноровити до капіталістичної системи, та що якраз тому капіталізм є природним явищем, яке мусить істнувати раз на все. Знова з другої сторони було також багато соціалістів, які хотіли доказати, що після теорії Дарвіна соціалістична система є природною. Они говорили: “В капіталізмі люди не зводять боротьби при помочи однакових струментів (знарядів). Їх знаряди є різні, штучно зроблені; природна перевага тих, що є здоровійші, сильнійші, мудрійші або більш моральні не має жадного значія так довго, доки уроджене, кляса або посідане гроший контролює боротьбу межи людьми. Соціалізм, знищить всі ті штучні нерівности, зробить всіх рівними і лише тоді дійсна боротьба за істнуванє буде мати місце, а в нїм рішаючим чинником будуть природні особисті прикмети”.

Ті критичні аргументи хотяй не є так дуже злими на опрокиненє аргументів буржуазних дарвіністів, все таки є они мильні. Аргументи буржуазних дарвіністів в обороні капіталізму, і аргументи тих соціалістів, що опирають свій соці-

ялізм на дарвінізмі — є фальшиві. Одні і другі аргументи, хоч они ведуть до різних заключень, є однаково фальшиві, тому, що виводять ся від фальшивого твердження, іменно, що є якась природна, незмінна система суспільности.

Марксизм учить нас, що щось подібного, як природний незмінний суспільний порядок зовсім не існує, та що він не може існувати, або, іншими словами, кожний суспільний порядок є природний, бо кожний суспільний порядок є конечний, отже природний при даних обставинах. Нема ні одної суспільної системи, яку можна би назвати природною і сталою; різні суспільні системи появляють ся на місце других систем як вислід розвитку средств продукції. Тому кожда система є природною в своїм часі. Капіталізм не є одинокою природною формою суспільного життя, як твредить буржуазія, ані соціалізм не є одинокою природною системою, як то знова пробують доказувати деякі соціалісти. Капіталізм був природним, то зн. конечним при тих обставинах, які існували в девятнайцятім століттю, так само, як фєвдалізм був природним в середних віках, а соціалізм буде природною системою в найближшій будучности. Сказати, що якась суспільна форма є природна і незмінна є таким самим блудом, як і те, коли би ми вибрали якесь звіря і твердили, що його розвій є вже приведений до кінця, та що оно є совершенно. Дарвінізм учить нас, що кожде звіря є однаково приноровлене і однаково совершенно під зглядом форми до сего, щоби відповідати як найкраще існуючим обставинам, а Марксизм вчить нас, що кожда форма суспільного життя є приноровлена до обставин (відповідно до способу продукції), та що в тім змислі кожда з них може бути “добра” і “совершенно”.

Тут бачимо головну причину, чому спроба буржуазних дарвіністів обороняти колибаючий ся капіталізм мусить увінчати ся невдачею. Аргументи оперті на науках природничих, примінені до наук суспільних — майже все провадять до неможливих заключень. Се діє ся тому, що природа змінє ся дуже поволеньки, і ті зміни в обсягу історії є майже незамітні (так що природа на перший погляд видає ся незмінною);

але людська суспільність мусить піддавати ся скорим і безнастанним змінам. Щоби зрозуміти причину суспільного розвою, на се ми мусимо студіювати саму суспільність. Лише в суспільности можемо найти причину її розвою. Марксизм і Дарвінізм повинні остати ся в їх окремих областях; оден від другого є незалежний і нема між ними безпосередної звязи.

В сім місци треба відповісти на дуже важне питанє: Чи ми можемо остати ся при заключеню, що Марксизм відносить ся до суспільности, а Дарвінізм лише до світа органічного, та що одна з тих теорій не може бути примінена в дослідах на тім поли, яке займає друга теорія? В практиці є се дуже вигідною річю мати одну теорію для людської суспільности а другу для світа звіринного. Однак в тім случаю ми забуваємо, що чоловік є також звір'ятем. Чоловік розвинув ся з звір'яти і закони, які обовязують звір'ят не можуть нагло стратити своєї сили в приміненю до людей. Правдою є, що чоловік є особлившим звір'ятем, однак коли так оно є, то якраз з огляду на ті особливіші прикмети чоловіка треба конечно винайти ту причину, чому засади, які відносять ся до звір'ят не можуть бути примінені до людей, і чому ті засади прибирають иншу форму.

І ось перед нами друга тяжка задача до розв'язання; буржуазні Дарвіністи не стрічають ся з тою задачію; они прямо кажуть, що чоловік є звір'ятем, і без жадного ваганя они приновляють засади Дарвіна до людей. Ми бачимо, до яких фальшивих заключень они прийшли. Для нас ся задача не є так дуже проста; насамперед нам мусить бути ясно, які ріжницї існують межи людьми й звір'ятами, а опісля ми вже можемо побачити чому в области суспільного розвою засади Дарвіна мусять змінити ся на инші засади, іменно, на Марксизм.

VII. Суспільний інстинкт в чоловіка.

Перша особлива прикмета яку ми стрічаємо в людині є, що чоловік належить до сотворінь суспільних. Під тим зглядом він не ріжнить ся від всіх звірят, бо також між звірятами є багато родів які живуть громадно. Ріжниця, яка існує між людьми і тими звірятами, які не живуть громадно, отже які борять ся одні з другими за поживу — є очевидна. Не треба порівнувати чоловіка з хижими звірятами, які живуть окремо, але з тими, які живуть громадно. Громадний інстинкт між звірятами є силою, про яку ми ще не говорили; та сила викликає нові прикмети серед звірят.

Було би блудом думати, що виключно боротьба за існуванє надає вигляд органічному сьвітови. Боротьба за існуванє є тим головним товчком, що спричинює повстанє нових родів, але самий Дарвін знав дуже добре, що також інші сили складають ся на означенє форм, звичаїв і особливих прикмет живих сотворінь. В своїм творі “Про походженє чоловіка” Дарвін дуже подрібно опрацював предмет “полового добору” і виказав, що конкуренція між самцями за самиці є причиною повстаня яскраво кольорових птахів і мотилів, як рівнож звінко-співаючих пташок. В тій самій книжці Дарвін говорить про громадне жите. Богато примірів відносно сего предмету можна знайти також в книжці Крапоткіна п. з. “Взаїмна поміч як чинник в еволюції”. Найкраще представив наслідки суспільного інстинкту Кавцький в своїй книжці п. з. “Етика і матеріялістичне пояснюванє історії.”

Коли якесь число звірят живе в одній групі, або череді, тоді они провадять спільну боротьбу за існуванє з зовнішнім сьвітом; в нутрі такої групи всяка боротьба устає. Звірята, що живуть громадно, не ведуть боротьби одно проти другого, в якій слабші гинули би; зовсім противно, слабші тішать ся такими самими вигодами, що й сильнійші. Єсли деякі звірята перевисшають других звірят під зглядом сили, або нюху, або досьвіду в винайденю найлучшого пасовиска,

або в обороні перед ворогом — то ся перевага не приносить користи виключно для тих звірят, що мають якунебудь перевагу, але також для цілої групи. Ся комбінація окремих сил звірят в одну вязанку додає групі нової і ще більшої сили, якої жадне звіря з окрема не посідало хочби оно було найсильнійше. Лише завдяки тим злученим силам слабі звірята, що живлять ся рослинами, можуть обороняти ся перед хижими звірями. Лише завдяки тій єдності багато слабих звірят є в силі обороняти своїх молоденьких.

Друга користь з громадного житя є та, що де звірята живуть громадно там є можливий поділ праці. Такі звірята послають розвідників наперед себе або кладуть сторожу, яких обовязком є берегти громаду перед наглою небезпекою в часі, коли громада працює або живить ся.

Така звіряча суспільність під деякими зглядами стає ся одиницею, одним організмом. Розумієть ся, що відносини одних членів того організму до других є більш вільні, ніж відносини межи комірками тіла поодинокого звіря; але поми-мо того група стає ся одним збитим тілом, яке мусить мати якусь силу, при помочи котрої можна би держати вкупі всіх поодиноких членів.

Ся сила находить ся в соціяльних мотивах, іменно в інстинкті, який держить всіх звірят вкупі і в той спосіб причиняє ся до продовження житя групи. Кожде звіря мусить понад свій власний інтерес мати все на оці інтерес цілої групи; оно зєвсїгди мусить інстинктивно робити те, що принесе користь цілій групі, без згляду на його власне безпеченьство. Єсли слабі травоїди думають кожде виключно лиш про себе і втікають перед хижим звірем в ціли вратованя свого власного житя, то група тоді зникає. Лише тоді, коли мотив самозахованя є побіджений сильнійшим мотивом — захованя єдності групи, і коли кожде звіря виставляє своє власне житя на небезпеку в обороні цілої групи — лише тоді група може істнувати і користувати ся зєдиненими силами всіх членів групи. В тім случаю члени групи мусять бути готові до самопожертвованя, мусять бути відважні, з почутем солідарности, бо де того всего нема, там суспільність розбиває ся.

Ті інстинкти мають свій початок в призвичаєню і в ко-
нечности, а боротьба за існуванє скріпляє їх. Кожда грома-
да звірят веде ще дальше боротьбу з такими самими звірятами
з другої череди; ті, що їм судило ся побідити ворога, оста-
ють ся при житю, а котрі не були достаточнo приспособлені
до боротьби, гинуть. Та група, в якій громадянський інстинкт
розвинений краще, буде в силі задержати своє становище, а
та група в якій той інстинкт є слабо розвинений, впаде жер-
твою побідника, або не буде в силі знайти відповідного пасо-
виска. Отже ті суспільні інстинкти є найважнійші і рішаючі
чинники в боротьбі за існуванє.

Сі факти кидають зовсім нове світло на погляди буржу-
азних дарвіністів. Они твердять, що виполенє слабших є зо-
всім природною річю, що се є конечне в ціли вратованя ра-
си перед зіпсутєм, та що поміч уділена слабшим є причиною
дегенерації (звиродненя) раси. Але що ми бачимо? В самій
природі, в звіриннім світі, слабших бере ся в опіку; навіть там
слабші не удержують ся при житю виключно завдяки своїм
власним заслугам, але помимо сего їх не відсуває ся на бік.
Такий порядок не лише що не ослабить групи, наоборот, до-
дає їй сил. Група звірят в якій найкраще розвинена взаїмна
поміч є найкраще приспособлена до боротьби за істно-
ванє. Те, що після вузкого погляду буржуазних дарві-
ністів повинно бути причиною безсильности, якраз наоборот,
є причиною сили групи. Звірята, які живуть громадно ма-
ють можність побідити тих, які ведуть боротьбу поодинокю.
Але т. зв. “здегенерована” раса відносить побіду і тим дає
доказ свсеї зручности і спосібности до житя.

Тепер ми вповні бачимо як короткозорими і не научними
є твердження і аргументи буржуазних дарвіністів. Они осно-
вують їх закони природи і їх понятє “природности” на житю
тої часті звіринного світа, яка ще найменше нагадує чолові-
ка, підчас коли они навіть не звертають уваги на тих звірят,
які живуть майже в той самий спосіб, що й люди. Причину до
сего находимо в обставинах житєвих самої буржуазії; она
належить до кляси в якій кождий оден веде особисто конку-
ренцію з другим; і тому они бачуть в сьвіті звіриннім лише ту

одну форму боротьби за існуванє. Се є причина, чому они не звертають уваги на ту форму боротьби за існуванє, яка має найбільшу вагу для людства.

Правдою є, що ті буржуазні дарвіністи свідомі сего, що чоловік не руководить ся самим егоїзмом не звертаючи жадної уваги на своїх сусідів. Буржуазні вчені дуже часто говорять, що кождий чоловік має два чувства, одно егоїстичне, чувство самолюбства, а друге альтруїстичне, то є любов ближнього. Але они не можуть зрозуміти обмежень і условин альтруїзму тому, що они не знають його соціального походження. Альтруїзм в їх устах є якоюсь дуже невиразною ідеєю, з якою они не знають як обходити ся.

Все, що відносить ся до громадних звірят, відносить ся також до людей. Наші предки, малпи і примітивні люди, які розвинули ся з малп, були безсильні, слабі сотворіня, які жили громадно. Серед них повстали ті самі соціяльні мотиви і інстинкти, що пізнійше одержали назву моральних чувств. Всім се звісно, що наші звичаї і обичаї, наша мораль, є нічим иншим як соціяльними чувствами, які ми находимо також серед звірят; сам Дарвін говорив про “звичаї звірят, які названо би моральним у людей”. Ріжниця є лише в степені свідомости; так скоро, як лише ті соціяльні чувства стають ся ясними для людей, они сейчас прибирають характер чувства морали. Отже з того бачимо, що моральні понятя — які буржуазія уважає головною ріжницею межи людьми і звірятами — не є виключною власністю людей, але є они прямим продуктом житєвих обставин серед звіринного сьвіта.

Вже з огляду на походженє тих моральних чувств їх прикметою є не ширити ся поза ту соціяльну групу, до якої належить звіря, чи чоловік. Ті чувства служать практичній ціли, іменно, они держать в купі групу, поза тим они не мають жадного значіня. В звіриннім світі, обєм і рід соціяльної групи є означені житєвими обставинами, і тому звіряча група майже все остає ся тою самою. Але серед людей ті групи, ті соціяльні одиниці, безнастанно зміняють ся відповідно до економічного розвою, а ся зміна має вплив на зміну соціяльних інстинктів.

Первісні групи, пні диких і варварських людей, були сильніше звязані, як звірячі групи. Сімейна звязь і спільна мова ще більше зміцнювали сю звязь. Кожда особа мала поперте в цілої громади. Серед таких обставин, соціяльні мотиви, моральні чувства, підпорядковане ся кождої особи волі цілої групи — се все муїло розвинути ся до найвисшої степені. З дальшим розвитком суспільности, племена ділять ся і творять ся нові союзи, на основі звязи міст і народів. Нові комбінації забирають місце старих, а члени тих груп дальше ведуть боротьбу за істноване з другими групами. Відповідно до економічного розвою, обєм тих груп зростає, боротьба одних з другими зменшує ся, а на їх місце появляють ся моральні чувства. При кінци старинних віків ми бачимо, що майже всі звісні тоді народи творили одну цілість, Римську Імперію, і якраз в тім часі повсталала теорія — під впливом морального чувства — яка увінчала ся тою засадою, що “всі люди є братами”.

Коли ми звернемо свою увагу на наші часи, то побачимо, що під зглядом економічним всі народи творять одну цілість, хоч не дуже то сильно звязану; але помимо того абстрактне чувство братерства чимраз то більше розширює ся. Соціяльні чувства є сильніші межі членами тої самої кляси, бо кляси є головними складовими частями нинішної суспільности.

Так отже бачимо, що суспільні групи і суспільні чувства змінюють ся в людській суспільности. Ті зміни приходять разом з економічними змінами, і чим висший ступінь економічного розвою, тим висші і благородніші суспільні чувства.

VIII. Струменти, думка і мова.

Суспільний інстинкт і його наслідки, моральні чувства, є особливими прикметами, які відрізняють чоловіка від деяких (не всіх) звірят. Однак чоловік має деякі прикмети, які відрізняють його від всего звіринного світа. Се є передовсім мова і розум. Чоловік є також одиноким сотворінем який уживає струментів ним самим вироблених. До всіх тих річий звірята мають лише дуже незначний наклін, але у людей они розвинені до високої степені. Богато звірят також мають якийсь голос і при помочи звуків они можуть порозуміти ся. Але тільки чоловік має такі звуки при помочи яких він надає імена річам і ділам. Звірята також мають розум і они думають, але людський розум вступив, як се ми побачимо дальше, на новий шлях, який ми називаємо “розумоване” або “абстрактне думане”. Звірята також уживають струментів (знарядів) для певних цілий. Малпи часом уживають друків або каменя, одначе тільки чоловік користує ся струментами, які він сам виробляє для певно означеної ціли. Примітивний наклін до уживаня тих всіх річий серед звірят вказує нам на те, що прикмети, якими тішити ся чоловік, не прийшли до него з неба, але дістав він їх завдяки неустанному їх розвоєви.

Звірята, що жиють відокремлені, не можуть осягнути такого степеня розвою. Лише чоловік, як суспільне єство, може осягнути сей степені. Поза границями суспільности мова є так само безвартісна, як око серед пільми, і она згинула би. Мова можлива тільки в суспільности і тільки там она потрібна як средство при помочи якого оден чоловік може розуміти другого. Всі соціяльні сотворіня мають якийсь спосіб на се, щоби порозуміти ся між собою, бо інакше они не могли би виконувати спільно жадних плянів. Звуки, яких уживав первісний чоловік як средство порозуміня з сусідом, мусіли розвинути ся в імена дійств, а пізнійше в імена річий.

Лише суспільство може робити ужиток з струментів, бо

лише, при помочи суспільства можна раз навсе задержати ріжні винаходи. В одиничнім способі життя кожний оден мусить сам для себе щось винайти; з смертю винахідника, винахід також зникає і знова треба зачинати з початку. Отже лише суспільство може заховати, продовжати і дальше розвивати досвід і знане попередних поколінь. В одній групі кілька осіб можуть вмерти, але група жиє дальше. Досвід в уживаню струментів не родить ся разом з чоловіком, але треба його набрати ся пізнійше. І тому конечко треба задержати знане попередних поколінь, а се можливо лише в суспільстві.

Підчас коли ті питомі прикмети чоловіка є нероздільні від громадного життя, они є також з собою в тісній звязи. Ті прикмети не розвинули ся кожда з окрема, але всі спільно. Кожний, хто пробував застановити ся над натурою його власних думок, знає, що думка і мова лише спільно можуть істнувати і розвивати ся. Коли ми думаємо, або застановляємо ся над чимось, то ми в дійсности говоримо самі з собою, отже вже бачимо, що не можливо думати ясно без уживаня слів. А коли ми думаємо без слів, то наші думки є неясні і ми не можемо злучити до купи ріжні наші думки. Кожний може про се переконатися на собі. Се діє ся тому, що т. зв. абстрактне розумоване може відбувати ся лише на основі досвіду змислів. А досвід наших змислів ми можемо означити лише іменами. В ціли поглиблення наших думок, поширення нашого знаня ми мусимо розріжнити предмети і поклясифікувати їх при помочи імен, або мусимо старі назви замінити новими, докладнійшими. Мова є тілом ума; она є матеріялом при помочи якого будує ся все знане.

Та сильна звязь межи мовою, думкою і струментами (бо чоловік все мусить наперед подумати яких струментів йому треба уживати в данім случаю), вказує на те, що они мусіли розвивати ся рівночасно. Очевидно, ми можемо лише догадувати ся в який спосіб відбував ся той розвиток.

Нема жадного сумніву, що се була зміна житевих обставин, яка вплинула на те, що з малпи вродив ся чоловік. А коли чоловік лишив ліси, домівки малп, і поселив ся на вільнім поли, то разом з тим мусіла наступити зміна його життя.

Годі розвинула ся різниця межи ногами і руками. Рука, яка служила нашим предкам до кидання каменя, чимраз більше тратила подібність до ноги.

Для звіряти весь окружаючий його світ є одним предметом, звіря не є свідоме різниць які існують межи поодинокими предметами. Наш примітивний чоловік на найнижшій ступені свого розвитку находив ся в такому самому стані. Але з великої маси окружаючих його предметів деякі (струменти) діставались йому до рук і при їх помочи він здобував поживу (прим. при помочи каменя). Тому що ті струменти були важні, скоро одержували якийсь знак; означувано їх якимсь звуком, який рівночасно означував і дійство. І в той спосіб чоловік відрізняє даний предмет від всіх прочих, яким опісля також надає певні означення, звуки і імена.

Сей процес — відріжнювання предметів і уживання струментів — є границею межи звірятами і людьми. Так скоро, як тільки люди шукають і уживають струментів, можемо сказати, що їх рівночасно розвиває ся; звідси до вироблювання струментів є лише оден крок: з острого каменя ми дістаємо ніж, спису, стрілу; з дручка ми дістаємо молот.

Отже бачимо, що одна річ приводить другу. Громадянське життя і праця є тими пружинами, в яких має початок техніка, думка, струменти і знанє, і через які они розвивають ся. При помочи своєї праці примітивний чоловік, що був ще на пів малпою, розвинув ся на дійсного чоловіка. Уживанє струментів є прикметою, яка чимраз більше зазначає різницю межи людьми і звірятами.

ІХ. Органи звірят і людські струменти.

В звірячих органах і людських струментах лежить головна різниця межи людьми і звірятами. Звіря здобуває для себе поживу і побіджає своїх ворогів при помочи органів свого власного тіла; чоловік робить те саме при помочи струментів. Орган (органон) є герцьке слово яке також означає струмент. Органи є природні струменти звірят. Або инакше, чим для звіряти є його органи, тим для чоловіка є рука і струмент. Руки і струменти чоловіка роблять те, що в звіряти мусять робити його органи. Завдяки питомим прикметам руки, она може вдержати струменти ріжного рода і тому она стаєсь органом приспособленим до виконування праці ріжного рода; она стає ся струментом, що може виконувати ріжнородні функції.

З огляду на поділ тих функцій для чоловіка отвирає ся широке поле для розвою, якого звірята не знають. Тому що рука чоловіка може уживати ріжнородні струменти, она може комбінувати ріжні функції всіх можливих органів, які мають звірята. Кожде звіря є збудоване і приспособлене до певних даних обставин. Чоловік з своїм струментом, є приспособлений до всіх обставин. Кінь є збудований для полонин, а малпа для ліса. В лісі кінь був би так само безпомічним, як малпа на полонині. Знова чоловік уживає сокири в лісі а плуга на полонині. При помочи струментів, чоловік може промостити собі шлях до всіх закутин сьвіта. Струменти роблять чоловіка володарем всіх сотворінь, королем землі.

В звіриннім сьвіті також відбуває ся безнастанний розвиток і удосконалене органів. Але сей розвиток залежить від змін всего звірячого тіла, яке розвиває ся дуже поволи, відповідно до законів біольогії. В розвою органічного сьвіта тисячі літ не значуть нічого. Але чоловік, через те, що він переніс органічний розвій на інші окружаючі його предмети, успів увільнити себе дещо від ланцуха біольогічних законів.

Струменти можуть бути змінені дуже скоро, а техніка робить такий шалений поступ, що в порівнянню з розвоєм звірячих органів, розвій техніки вважає ся прямо чудотворним. Завдяки сій новій стежці чоловік вспів в протягу короткого часу піднести ся понад всі звірята. З винаходом струментів — чоловік загортає весь сьвіт на свій власний ужиток. Повільний і мирний розвій органічного сьвіта перестає в великій мірі відбувати ся після теорії Дарвіна. Тепер чоловік при помочи струментів може змінити і органічний сьвіт і окружуючі його обставини відповідно до його потреб.

Отже вже бачимо в чім полягає ріжниця межі людьми і звірятами; тепер погляньмо який вплив має на них боротьба за істнованє. Не можна перечити, що ся боротьба за істнованє є причиною удосконаленя. В тій боротьбі звірята стають чимраз більше досконалыми. Однак в сїм місци конечно треба яснійше зазначити в чім якраз полягає та досконалість. Отже скажемо, що звірята, як цілість не ведуть конкуренційної боротьби і не удосконалюють ся. Звірята ведуть боротьбу при помочи своїх питомих органів. І так: лев продовжає свою боротьбу за істнованє при помочи мязів і зубів, заяць при помочи своїх скорих ніг і уший, а орли при помочи своїх очий і крил. Коли отже запитаємо, що іменно веде боротьбу, то мусимо відповісти: органи. Мязи і зуби льва, ноги і уши заяця, очи і кушла орла ведуть боротьбу за істнованє. В тій боротьбі органи чимраз більше удосконалюють ся. Звіря залежить від тих своїх органів і поділяє їх судьбу.

Коли знова запитаємо як продовжає людський сьвіт боротьбу за істнованє, то відповідь буде, що люди не ведуть боротьби при помочи своїх природних органів, але при помочи струментів. Струменти ведуть боротьбу, яка є причиною чимраз більшого удосконаленя струментів. Групи і громади які вживають лучших струментів і оружя можуть лекше забезпечити собі істнованє, а коли приходить до безпосередної боротьби з другою громадою, то побідить в ній та громада, яка посідає лучші струменти. Ті народности, які мають в себе краще розвинену техніку, можуть побідити тих народів, які не мають розвиненої техніки. Европейська раса

панує над сьвітом, бо она має найкраще розвинену техніку.

Отже бачимо, що “боротьба за істнованє”, сформулована Дарвіном і принята Спенсером, має зовсім інше приміненє в людей, як в звірят. Се, що боротьба є причиною удосконалення струментів уживаних в боротьбі, має інші наслідки для людей, а інші для звірят. В звірят оно спричинює безпереривний розвій природних органів; се є основою теорії про походженє, се є самою сутію Дарвінізму. В людей “боротьба за істнованє” спричинює безпереривний розвиток струментів, знарядів продукції. Се знова є основою Марксїзму.

Тут знова видно, що Марксїзм і Дарвінізм не є двома независимими одна від другої теоріями, з яких кожда займає ся своїм предметом і не має нічого спільного з другою. В дійсности той самий прінцип лежить в основі обох теорій. Они творять одну цілість. Новий шлях, на який вступили люди, іменно уживанє струментів замість природних органів, є причиною, що той основний прінцип являє ся на зверх в іншій видї на двох полях: звіринний сьвіт розвиває ся після засад дарвінізму, а людська суспільність розвиває ся після засад марксїзму.

Коли люди відділили ся від сьвіта звіринного, тоді розвій струментів і продуктивних метод, поділ праці і знанє стали ся порушаючою силою в розвою суспільства. Ті річи спричинили появу ріжних системів, таких, як примітивний комунїзм, поділ поля, продукція товарів, февдалїзм, модерний капіталїзм а вкінци зближає нас до соціалїзму.

Х. Капіталізм і соціалізм (комунізм).

Форма, яку прибирає Дарвінова “боротьба за існуванє” в дальшій своїй розвою, є означена степенем розвитку громадного інстинкту в людий і якостію уживаних струментів. Боротьба за існуванє веде ся дальше межі членами ріжних противних груп, але она устає зовсім межі членами тої самої групи, а її місце займає взаїмна поміч і суспільне чувство. В боротьбі, межі групами технічне приспособленє рішає, хто буде побідником; се спричинює розвиток техніки. Ті обставини ведуть до інших наслідків в ріжних системах громадянського житя. Погляньмо в який спосіб они ділають в капіталістичнім устрою.

Коли буржуазія (середновічне міщанство) здобула політичну власть і привела панованє капіталістичної системи, она зачала свою працю від ломаня февдальних обмежень і освободила народ від февдальних кайдан. Для капіталізму конечно було потрібним, щоби кождий чоловік міг брати участь в конкуренційній боротьбі; щоби нічий руки не були звязані якимись цеховими, чи корпоративними обовязками, анї законними статуами, бо лише в той спосіб можна було розвинути продуктивні сили до найвисшої степені. Робітники мають сами собою розпоряджати, замість бути звязаними февдальними або гільдовими правилами, бо лише як вільні робітники можуть вони продавати свою робочу силу капіталістам, як товар і капіталісти можуть мати ужиток лише з спосібних робітників. З тої причини буржуазія знищила всі старі звязи і обовязки. Она зробила народ цілком свобідним, але рівночасно лишила його відокремленого від всего сьвіта і без жадної помочи. Передше люди не були відокремлені, они належали до якогось стоваришеня, до якоїсь комуні, були власністю якогось льорда, і в тім була їх сила. Они були частию суспільної групи, якій они мусіли виконувати певні обовязки, і яка брала їх в оборону. Те все буржуазія знищила. Освободженє робітництва буржуазією в середних віках позбавило робітників всякої опіки і они вже не могли більше

надіяти ся на других. Кождий був відданий на ласку своїх власних сил. Сам оден, вільний від обовязків і без оборони він мусів провадити боротьбу проти всіх.

Якраз тому підчас капіталізму людський сьвіт нагадує сьвіт хижих звірів, і якраз тому буржуазні дарвіністи гляділи за образом (типом) людського житя серед звірят, що жиють самітно. Їх власний досьвід спонукав їх до сего. І головний їх блуд лежить в тім, що они вважали капіталістичний устрій за вічний. Відносини, які існують межі капіталістичною конкуренційною системою і звірятами, що жиють осібною, в слідуючий спосіб описав Енгельс в своїй книжці “Проти-Дірінг” (Те саме можна знайти в Енгельсовім “Утопійний і научний соціалізм”.):

“Вкінци модерна індустрія і утворене сьвітового ринку зробили боротьбу всесьвітною і надали її нечуваних досі сил. Природні або штучні пригідні або непригідні обставини для продукції тепер рішають про існуванє або загибіль не лише поодиноких капіталістів, але також цілих індустрій і народів. Того, який паде в боротьбі, без милосердія відкидають на бік. Се є Дарвінова боротьба за існуванє перенесена з сьвіта звіринного межі людей з збільшеною жорстокостію”.

Щож властиво веде боротьбу в капіталістичній конкуренції, від чийого удосконалення залежить побіда?

На першім місци стоять технічні знаряди, машини. Тут знова має приміненє закон, що боротьба веде до удосконалення. Машина удосконалена в більшій степені відносить побіду над менше удосконаленою машиною; в той спосіб менше корисні струменти нищать ся, і техніка в шалено скорім темпі веде до щораз то більшої продуктивности. Се є приновленє дарвінізму до людського суспільства. Особливою прикметою капіталізму є, що тут є приватна власність отже за кожною машиною стоїть оден чоловік, її властитель, за великою машиною стоїть великий капіталіст, за малою малий. Рівночасно з пораженєм малої машини, гине малий капіталіст з своїми надіями і щастєм. Ся боротьба є перегонями капіталу. Великий капітал є краще узброєний, він тому стає ся щораз то більшим. Ся концентрація капіталу підко-

шує рівночасно його жите, бо она зменшує число буржуазії, якої інтересом є піддержувати капіталізм, і збільшує ту масу людей, які хотять його повалити. В тім розвою, одна черта капіталізму поступенно зникає. В сьвітї, де оден веде боротьбу проти всіх, і всі проти одного, розвиває ся нове товариство межи людьми, іменно, клясова організація. Робітничі організації роблять кінець конкуренції межи робітниками і лучать їх в одну велику силу, яка може вести боротьбу з зовнішнім сьвітом. Всьо, що відносить ся до суспільних груп, відносить ся також до тої клясової організації. Внутрі тої організації розвивають ся соціяльні мотиви, моральні чувства, і самопожертвованє для цілої групи. Ся сильна організація надає робітничій клясї ту силу, якої она потребує в боротьбі з капіталізмом. Клясова боротьба, яка є боротьбою за посіданє струментів, боротьбою за контролю над індустрією, буде рішена силою клясової організації.

Тепер погляньмо на спосіб продукції, яка буде існувати в соціалізмі. Боротьба, яка спричинює удосконаленє струментів, не устає. Так як в капіталізмі, гірша машина буде мусїла зробити місце лучшій. Так як передше, сей процес причинить ся до збільшеня продуктивности праці. Але тому, що приватна власність буде знесена, вже не буде за кожною машиною чоловіка, який називав би її своєю і ділив її судьбу. Машини будуть спільною власністю, і заміна гірших машин лучшими буде вводити ся після добре вироблених плянів. З знесенєм кляс весь цивілізований сьвіт буде одною великою продуктивною комуною. Внутрі тої комуни устане всяка боротьба, але з зовнішнім сьвітом она буде мусїла продовжати ся. Се не буде боротьба з нашими братами, але боротьба за існуванє проти ворожих сил природи. Хоч в дійсности завдяки високо розвиненій техніці і знаню, се не буде можна навіть називати боротьбою. Природа піддає ся чоловікови і потрібно лише невеликого висиленя з його сторони щоби она надїлила його подостатком всіми потрібними річями. Період розвитку чоловіка з звіряти вже скінчений і боротьба за існуванє при помочи струментів устає: тут вступають люди в нову еру свого житя.

КОЖДИЙ

**РОБІТНИК І ФАРМЕР ПОВИНЕН ЧИТАТИ
ПЕРЕДОВСІМ РОБІТНИЧИ ЧАСОПИСІ!**

Чому?

Бо робітнича часопись обговорює кожду подію в краю і в світі лише зі становиска інтересів робочого люду.

Одинокою робітничою часописею в Канаді є

“УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ”

що виходять в Вінніпегу кожного тижня і коштують лише \$2.00 на рік.

Хто читає “Українські Робітничі Вісти”, виробляє собі суцільний світогляд і може осудити кожду подію в суспільнім житю.

“УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ” виступають проти кожного лайдацтва поповнюваного на робочім народі.

“УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ” доносять про робітничий рух на цілім світі, про боротьбу робітничої класи.

Хто хоче знати, як свідомі робітники думають про суспільні події, хто хоче навчитися соціалістичної думки, нехай читає передовсім “УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ”.

Адреса:

“UKRAINIAN LABOR NEWS”

Cor. Pritchard & McGregor Sts.,

Winnipeg, Man.